

УДК 94 (477.4) «1905-1917»

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАВЛЕННЯ СЕЛЯНСТВА НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДО ВЛАДИ (1905 – лютий 1917 рр.)

Юлія Магась-Демидас

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Україна, 10008, Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
e-mail: demydas@yandex.ua

На початку ХХ ст. землі Наддніпрянської України, що входили до складу Російської імперії, пережили низку революційних потрясінь. Найчисельнішою категорією населення тут було селянство, проте воно не становило основну найрадикальнішу верству суспільства. Разом із тим, незадоволення політикою імперської влади серед хліборобів невпинно посилювалося, зростав рівень політичної свідомості селян та їхньої участі у суспільно-політичному житті.

Метою даної публікації є прослідкувати трансформацію ставлення селян Наддніпрянської України до влади у 1905 – лютому 1917 рр. під впливом революції 1905-1907 рр., столипінської аграрної реформи, Першої світової війни, економічних і політичних перетворень в означений період.

Певні дослідження даного питання уже були здійснені низкою науковців. Зокрема, колективна монографія П. Кабитова, В. Козлова, Б. Литвака [1] містить характеристику еволюції світогляду селянства на території Російської імперії. Певні явища, описані у даній праці, є характерними, зокрема, і для українських хліборобів. Д. Кудінов [2] аналізує трансформацію ідеології українського селянства під час революції 1905-1907 рр. з позиції висвітлення даного процесу у мемуарній літературі. О. Михайлюк [3] розглядає світогляд, соціальну психологію селян у перші десятиліття ХХ ст. Проте, проблема ставлення хліборобів до інституту царизму, центральних і місцевих органів влади та самоврядування залишається недостатньо дослідженою.

На формування позиції українського селянства щодо влади впливала низка чинників. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. зростало невдоволення землеробів їхнім соціально-економічним і політичним становищем, що у свою чергу спричиняло падіння авторитету властей і посилювало соціальну напругу. При цьому слід виокремлювати позицію населення стосовно таких інститутів: владних органів, монарха та самоврядних установ (земств). Як-

що невдоволення діяльністю органів влади було характерним для хліборобів і раніше, то повага до інституту царизму залишалася доволі сильною до подій 1917 р.

На початку ХХ ст. надзвичайно гостро постало аграрне питання. Українське селянство страждало від безземелля та малоземелля. Реформа 1861 р., попри деякі позитивні наслідки, не вирішила нагальних потреб села. Внаслідок зростання рівня капіталізації сільського господарства посилювався ступінь розшарування селянства, село перебувало у стані глибокої кризи [4]. Таким чином хлібороби були основною пригнобленою верствою суспільства.

Крім цього, селяни зазнавали утисків у громадянських і майнових правах. Так, обмеженими були можливості виходу із общини, тимчасового виїзду із села, розпорядження селянськими наділами. Селянин належав до нижчого стану, з яким не рахувалися ні поміщик, ні земський начальник, ні поліцейський чиновник [5].

Російсько-японська війна сприяла наростанню селянського невдоволення. Населення не розуміло причин війни, яка, у свою чергу, вимагала мобілізації значних матеріальних і людських ресурсів, ще більше ослаблюючи селянське господарство [6].

Вищевказані проблеми привертали увагу різноманітних громадсько-політичних сил Російської імперії, які, намагаючись заручитися багатомільйонною підтримкою селянства, здійснювали у його середовищі енергійну роботу. Більшість губернаторів Російської імперії у своїх доповідях відзначали, що головною причиною аграрних безпорядків була саме революційна агітація політичних партій [7]. Разом з тим, подільський губернатор на початку літа 1905 р. зазначав, що справжні причини селянського руху були все таки глибшими, ніж антиурядова агітація, та полягали у селянському малоземеллі, бо за тогочасних умов виробництва земля не покривала селянського бюджету [8]. Таким чином, революційні ідеї

потрапляли на вже сформоване на той час сприятливе підґрунтя.

Протягом означеного періоду посилювався інтерес хліборобів до подій у країні та за кордоном (особливо під час російсько-японської війни), селяни все більше долучалися до читання книг і газет, обговорення злободенних соціально-економічних і політичних проблем [9]. Відомий суспільно-політичний діяч В.Г. Богораз-Тан свідчив про появу на селі нового соціального типу особистості – грамотного селянина [10]. Проте, основна частина хліборобів була неосвіченою та далекою від розуміння державницьких проблем, залишалася на промонархічних позиціях.

Революція 1905-1907 рр. пожвавила суспільно-політичний рух на селі. Серед його проявів були присудна кампанія, приєднання до безпартійного Всеросійського селянського союзу (ВСС) та політичних партій. Сильний вплив на хліборобів справив Маніфест 17 жовтня 1905 р., який вони сприйняли як інструкцію до дій. Селяни радісно вітали появу документа, почали активно збиратися на наради, утворювати союзи та приєднуватися до ВСС [11]. Наприклад, у присуді про приєднання до ВСС селян с. Трубайців Хорольського повіту Полтавської губернії містилися вимоги про скликання Установчих зборів, передачі землі трударям, ліквідації існуючої поліції, посад земських начальників, запровадження суду присяжних, скасування смертної кари, звільнення політв'язнів тощо [12]. У листопаді 1905 р. селяни м. Оболонь Полтавської губернії зібралися, щоб здійснити обіцяну Маніфестом свободу слова, зібрань, петицій. Було прийнято рішення організувати Селянський союз і вироблені вимоги до Державної Думи, які включали такі положення: передача монастирських і поміщицьких земель селянам, усунення інституту земських начальників, розширення влади волосних правлінь [13]. Поряд із надіями на скликання Державної Думи висловлювалися і сумніви. Так, приговор селянського сходу м. Нефорощі Костянтиноградського повіту на Полтавщині містив наступні слова: «А від такої Державної Думи, яка оголошена в маніфесті, нічого чекати» [14].

Проголошення Маніфесту та скликання Першої Державної Думи загалом посилювало віру хліборобів у можливість демократичних перетворень. За свідченням жандармських органів, у 1906 р., незважаючи на активні революційні настрої, селяни стали більш критично ставитися до прокламацій, поширюваних агітаторами. Навіть після розпуску Думи «Ви-

борзька відозва» була сприйнята ними у більшості як злочинний заклик до заколоту [15].

Відповідно до звіту начальника губернського жандармського управління 1908 р., що стосувався Катеринославщини та Харківщини, після розгону Першої Думи селяни стали чекати скликання Другої, але і вона не задовольнила їхні вимоги. Із промов депутатів Другої Думи селяни зрозуміли тільки те, що їх гноблять чиновники та поліція, котрі збирають податки з бідних. Після розпуску Другої Думи селяни вирішили, що землі їм все одно не дадуть і треба вдаватися знову до страйків, але все ж сподівалися, раптом Третя Дума наділить їх землею та зменшить податки. Проте, ці очікування не були виправдані. У подальшому спостерігалось певне розчарування, тому інтерес хліборобів до Думи послабився. За свідченням вищезгаданого чиновника, селяни Катеринославської та Харківської губерній проявляли інтерес лише до земельного питання: навіть найбільш помірковані хлібороби виказували озлобленість, коли мова заходила про нього. Іншими ж суспільними проблемами вони не цікавилися. Примітно, що при цьому зберігалася віра у «добраго царя». Загалом, більшість селян вважали Державну Думу корисною установою доти, доки вона не гальмувала реалізацію рішень Государя Імператора. Висловлювалися думки, що Третя Державна Дума не є народною, її склад обраний поміщиками та поліцією, інтереси яких вона і захищає. «Газет тепер селяни не читають і про роботу Третьої Державної Думи дізнаються від перехожих, коли їздять на базар. Чітко визначити напрямок газет селяни не вміють і для них та газета хороша, де йдеться про село і землю», - зазначалося у звіті [16].

Разом з тим, повільно формувалася проша-рок політично активного селянства, обізнаного з революційним рухом. Такі хлібороби свідомо ставилися до преси, яку читали, виписували газети. «Є справжні міністри з селян, які знають не тільки те, що зараз робиться, а що було 200 років тому. Особливо знають добре місцеве життя й історію свого народу», - зазначав поліцейський чиновник [17].

На тлі розчарування зростав загальний рівень політичної свідомості. До пропагандистів селянство почало ставитися більш критично. Якщо під час революції 1905-1907 рр. агітаторам достатньо було прийти у село із закликами, і жителі приступали до дій, не задумуючись про наслідки, то тепер, здобувши гіркий революційний досвід, зазнавши втрат унаслідок приборкань владою заворушень, у селян

склалося переконання, що тільки організацією мас і дружним натиском можна досягти успіху, а стихійні спалахи результату не принесуть. Зросло прагнення до самоосвіти та самостійного захисту своїх інтересів, до відчуження від інтелігенції. Траплялося, коли агітаторів, що приходили до села, спершу засипали запитаннями наукового характеру (про Бога, про походження Землі, про мету людства), а вже згодом переходили до соціальних та економічних проблем.

Не сприяла зміцненню авторитету влади і Столипінська аграрна реформа. Спочатку указ 9 листопада 1906 р. було сприйнято позитивно: хлібороби гадали, що вони зможуть закріпити за собою свою землю, потім їм додадуть ще наділів, а коли побачили, як перепродується земля, що скористатися реформою та відійти на хутори можуть заможні хлібороби, аграрна політика Столипіна викликала невдоволення і вихід із общини уповільнився [18].

Земські самоврядні установи також оцінювалися негативно, особливо у колишніх неземських правобережних губерніях. Так, у травні 1914 р. селяни Народицької та Христинівської волостей Овруцького повіту Волинської губернії відмовилися вибрати своїх представників до земства. Незадоволення населення Овруцького повіту було викликане свавіллям з боку осіб, що стояли на чолі однойменного повітового земства. Селяни були переконані, що земство є марною установою, зібрані гроші витрачаються ним непродуктивно, а найчастіше - злочинно. Хлібороби дуже прискіпливо ставилися до своїх витрат і до тих установ, куди вони вносили свою трудову копійку. Тому вони наївно вирішили, що відмовившись від виборів своїх представників, вони уникнуть непосильних і непродуктивних витрат на земство [19].

Одночасно спостерігалася ерозія монархічних поглядів. Щоправда, проходив цей процес надзвичайно повільно: при загальному невдоволенні діяльністю уряду, Державної Думи, місцевих органів влади та земств, авторитет царя як основи, на якій трималася вся держава, зберігався у свідомості хліборобів як під час Першої російської революції, так і в наступні роки.

Вбачаючи у роки революції можливість через Державну Думу домогтися задоволення своїх соціально-економічних і політичних вимог, селяни вважали царя запорукою втілення останніх. Наприклад, на Полтавщині сільські громади у присудах про приєднання до Всеросійського селянського союзу, підтримуючи

скликання Установчих зборів, впровадження демократичних свобод та економічних перетворень, прямо наполягали, щоб «цар залишився».

Один із лідерів ВСС В. Мазуренко описував як загрозову для свого життя ситуацію, коли членів РУП відкрито спитали на окружному донецькому з'їзді землевласників і селян «Куди ви царя у присуді поділи?». Українським соціалістам довелося ухилитися від відповіді, аби не втратити прихильність селян та не бути розтерзаними своїми розлюченими противниками.

У відомості хлібороба монарша влада надіялася сакральними рисами та була уособленням усталеного віками порядку, економічної стабільності у суспільстві. «Як можна без царя, а хто тоді гроші друкувати буде?» - із нерозумінням запитували селяни. «Приходилося пояснювати, що на землі є республіки, де нема ані царя, ані короля, а «гроші» все одно карбують», - пригадував лідер сумського повітового Селянського союзу А. Щербак. Проте, навіть для того, щоб пояснити селянам необхідність скликання Установчих зборів, покликаних вирішити аграрне питання, згуртувати селян у боротьбі за власні права, Щербакові доводилося звертатися до авторитету монарха [20].

Однак, у лавах хліборобів уже намітилися ознаки ерозії монархічних поглядів. Уже під час революції 1905-1907 рр. мали місце випадки відкритої демонстрації антимонархічної позиції, коли найбільш революційно налаштовані селяни царя називали кривавим (за розстріл демонстрації 9 січня 1905 р.), говорили, що він обдурив народ, видавши Маніфест, та висловлювали ненависть до монарха поряд із поміщиками та капіталістами [21].

Проте, такі радикальні погляди щодо інституту царизму не мали масового поширення. Типову позицію щодо царя висловив у лютому 1910 р. селянин с. Великий Бурлук Вовчанського повіту на Харківщині (спершу він був чорносотенцем, згодом - кадетом): «Цар-дурень! Пани і Столипін водять його за ніс». Отже, навіть при певному ступені критичності політично свідомі селяни подовжували вбачати у монархові благодійника та закидали йому лише надмірну довірливість до підлеглих [22].

Монархісти використовували таку прихильність до царя для посилення власних позицій і боротьби з революцією. З-поміж інших політичних партій, серед селянства зростала популярність «Союзу русского народа» (СРН), який часто використовував невігластво хліборобів, щоб зміцнити свої позиції. Прикметною

була ситуація в Ольгопільському повіті Подільської губернії, де селяни активно вступали до СРН, абсолютно викривлено сприймаючи його цілі та завдання: поширеними були чутки, що ті, хто записалися до Союзу, не повинні визнавати земства, платити земських зборів та інших податків, слухатись діючих органів влади, розпорядження яких для них стають не обов'язковими, оскільки у «союзників» є своє безпосереднє начальство в особі СРН, зокрема архимандрита Віталія у Почаєві. У селах проводилася агітація із закликами не ходити на роботу при оплаті нижче ніж 1 рубль на день, виселяти з сіл євреїв та не здавати їм у найм квартири та будинки, щоб ті самі покинули села [23].

Початок Першої світової війни посилив патріотичні настрої серед сільського населення. Так, згідно з повідомленнями чиновників, сільське населення потерпало від негараздів війни, проте стійко переносило їх, намірів до вчинення заворушень не проявляло, страйків сільських робітників не відбувалося. Навпаки, селяни пильно придивлялося до явищ, шкідливих для державного порядку, звертаючи особливу увагу на штундистські та баптистські громади, а також на євреїв. Спостерігалось зростання ненависті до останніх: їх звинувачували у подорожчанні товарів.

Невдачі на фронті, що мали місце навесні-влітку 1915 р., призвели до появи у народному середовищі різноманітних чуток, наприклад, про випадки нібито державної зради у вищому командному складі, підкупів і хабарництва, ухиляння офіцерів від керівництва довіреними їм частинами. Навесні 1915 р. ходили чутки про те, що російською армією взято порівняно незначну кількість полонених, і що уряд розпорядився перевозити залізницями одних і тих самих полонених туди-сюди, щоб перекопати народ у своїх військових успіхах [24]. До місцевої адміністрації та вищих органів влади селяни не виявляли ворожості, проте дивувалися з приводу частих змін в їх складі [25].

Люди перейнялися переконанням, що будь-які ексцеси можуть викликати смуту і тільки зашкодити боєздатності армії, тому подекуди навіть висловлювалося здивування, що у великих містах були допущені заворушення і страйки.

Роботою Державної Думи селянство практично не цікавилось, не розуміло здійснюваних нею загальнодержавних кроків, оскільки їх результати не відображалися швидко і з очевидністю на добробуті села. А ось, наприклад, заборону продажу горілки люди вітали

та дякували імператору, що захистив «від тисячі бід припиненням п'яного чаду» [26].

Загалом, народ не допускав думки, що війна може закінчитися не на користь Росії. За словами чиновника: «...всюди доводилося упевнитися в стійкій рішучості селян стояти за державну справу». Земельне питання майже не згадувалося, всі думки спрямовувалися на війну [27].

Револьюційної пропаганди у селянському середовищі майже не спостерігалось, підпалів, порубок і захоплень поміщицьких будівель не було [28]. Газети, що потрапляли до сіл і містечок, носили переважно праве спрямування. У них повідомлялося про успіхи російських військ, відвідування царем передових ліній – усе це породжувало радість хліборобів і розцінювалося як бажання Государя Імператора самому стати на захист свого народу, поруч з ним і на чолі його. Статті на користь євреїв викликали незадоволення, а публікації політичного характеру не викликали жвавого відгуку у читачів [29].

Селянство намагалось своїми силами боротися із погіршенням свого становища, зокрема, шляхом відкриття кооперативів. Цьому сприяли земські установи, надаючи організаційну та фінансову підтримку [30]. Однак, останні не користувалися цілковитою довірою хліборобів не лише через нерозуміння селянами їхніх завдань, а й у значній мірі через поведінку самих земців, які прагнули створити враження, що вони діють на користь населення. Селянство віддавало належне діяльності дрібних земських працівників, інструкторів, кооператорів. Проте, керівна верхівка довіри не викликала, оскільки часто-густо діяла лише у власних інтересах. Свої операції земські установи здійснювали за рахунок оподаткування селян, і ті через це розглядали земства як повинність, а не спосіб самоврядування [31].

30 серпня 1915 р. М. Туган-Барановський, що перебував на посаді директора канцелярії міністра шляхів сполучення, у своїй записці стосовно суспільних настроїв зазначав, що настрої населення імперії безумовно дещо напружений, проте, слід розуміти, що основну його масу становить селянство, а воно зараз далеко від революційних прагнень: патріотичні настрої, боротьба з п'янством і хороший урожай пом'якшували ситуацію. Таким чином, на думку М. Туган-Барановського, не було підстав говорити про наявність революційної ситуації у країні [32].

Необхідно зазначити, що на селі, де хлібороби самі були виробниками багатьох продук-

тів першої необхідності, напруга була справді меншою, ніж у містах. Однак, і серед селянства з часом намічалася втома від війни, патріотичні пориви дещо спадали, ускладнювалися і без того важкі економічні умови життя, у сім'ях зменшувалася кількість робочої сили. Останній сплеск патріотичних почуттів населення був викликаний Брусиловським проривом. Після цього оптимістичні настрої ставали все слабшими, песимізм підкріплювався різними чутками, збільшенням кількості дезертирів, невпинним погіршенням матеріального становища [33]. Новим етапом трансформації ставлення хліборобів до влади стала Лютнева революція 1917 р.

Таким чином, на початку ХХ ст. у Наддніпрянській Україні селянство становило основну, й у той же час найбільш пригноблену, верству населення. Воно зазнавало економічних утисків, правових обмежень, було неосвіченим. Проте спостерігалось зростання рівня суспільно-політичної свідомості означеної категорії населення. Цей процес відбувався під впливом революційних і воєнних подій, соціально-економічних і політичних перетворень. У цей період розгорнулася активна агітація представників різноманітних громадсько-політичних сил, що сприяло формуванню політично активного прошарку селянства. Однією зі складових світогляду хліборобів було їхнє ставлення до влади, зокрема до монарха, центральних і місцевих владних структур, органів місцевого самоврядування. Погляди на вказані інститути зазнавали певної трансформації. Зокрема, якщо позиція стосовно органів влади була традиційно негативною, то під час революційних подій вона стала ще більш неприязною, а згодом крах надій на здійснення реальних демократичних перетворень призвів до втрати інтересу до владних установ, зокрема, новоствореної Державної Думи, оскільки її діяльність не приносила швидких та очевидних результатів. Ставлення до земств, як до інституту самоврядування, також не викликало особливого зацікавлення: селяни здебільшого не розуміли призначення цих установ, сприймаючи їх як чергову повинність для себе. Дана позиція підкріплювалася недобросовісною діяльністю земської керівної верхівки. Царя хлібороби традиційно сприймали як непорушну основу держави. Спостерігалася певна ерозія монархічних поглядів, проте, цей процес розвивався

дуже повільно. Перша Світова війна спричинила сплеск патріотичних почуттів, підкріпила повагу до Государя Імператора. Однак, з плином часу тяготи війни ставали все більш відчутними у житті селянина, патріотизм згасав, критика влади ставала все більш характерним явищем у середовища хліборобів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кабытов П.С. Русское крестьянство: этапы духовного освобождения / П.С. Кабытов, В.А. Козлов, Б.Г. Литвак. – М.: Мысль, 1988. – 237 с.
2. Кудінов Д. До питання про трансформацію ідеології українського селянства під час революції 1905-1907 років у висвітленні мемуарної літератури / Д. Кудінов // Етнічна історія народів Європи. – Вип. 45. – С. 40-47.
3. Михайлюк О.В. Селянство України в перші десятиліття ХХ ст.: соціокультурні процеси: Монографія / О.В. Михайлюк. – Дніпропетровськ: Вид-во «Інновації», 2007. – 456 с.
4. Лещенко М.Н. Класова боротьба в Українському селі на початку ХХ століття / М.Н. Лещенко. – К.: Видавництво політичної літератури, 1968. – С.16.
5. Там само. – С. 30-31.
6. Мірза-Авакянц Н. Селянські розрухи на Україні 1905-1907 року / Н. Мірза-Авакянц. – Харків: Державне видавництво України, 1925. – С. 10.
7. Федьков О.М. Політичні партії і селянство в 1905-1907 роки (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України): монографія / О.М. Федьков. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2007. – С. 32, 198.
8. Качинський В. Селянський рух в Україні в роки 1905-07 / В. Качинський. – Полтава: Державне видавництво України, 1927. – Ч. I. Рік 1905. – С. 4-5.
9. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф.318, оп.1, спр.1647, арк.23в.
10. Кабытов П.С. Вказ. пр. – С.54.
11. Колодянин. Що діється на селі (Листи з Звенигородщини) / Колодянин // Громадська думка. – 1906. – 4 січня. – С. 1.
12. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф.57, оп.1, спр.69, арк.46.
13. Там само. – арк.70.
14. М. Нефороща Костянтиноградського повіту на Полтавщині // Громадська думка. – 1906. – 1 січня. – С. 2.
15. ЦДАГО України, ф.57, оп.1, спр.70, арк.79.
16. ЦДАГО України, ф.57, оп.1, спр.79, арк.133-135.
17. ЦДІАК України, ф.336, оп.1, спр.3480, арк.23зв.
18. Там само, арк.23зв.
19. ЦДІАК України, ф.1335, оп.1, спр.1728, арк.12-12зв.
20. Кудінов Д. Вказ. пр. – С. 41-42.
21. Там само. – С. 42.
22. ЦДІАК України, ф.336, оп.1, спр.3480, арк.32зв.
23. ЦДІАК України, ф.1599, оп.1, спр.122, арк.15.
24. ЦДАГО України, ф.57, оп.1, спр.130, арк.22-24.
25. Там само, арк.37.
26. Там само, арк.35, 37.
27. ЦДІАК України, ф.274, оп.4, спр.548, арк.57зв.
28. Там само, арк.21, 44зв, 54.
29. Там само, арк.61-61зв.
30. Там само, арк.110зв., 111.
31. Там само, арк.62-62зв.
32. Туган-Барановский Н.И. Записка по некоторым, связанным с войною, вопросам внутренней политики / Н.И. Туган-Барановский // Благотворительность в России: Новые документы и исследования. [Отв. ред. и сост. Л.А. Булгакова]. – СПб.: Нестор-История, 2008. – С. 30.
33. Ермаков А.В. Война и общество: уроки Первой мировой / А.В. Ермаков // Проблемы национальной стратегии. – № 3 (24). – 2014. – С. 68.

Магась-Демидас Юлія *Трансформація ставлення селянства Наддніпрянської України до влади (1905 – лютий 1917 рр.)*

У статті охарактеризовано трансформацію ставлення селянства Наддніпрянської України до влади (1905 – лютий 1917 рр.). Проаналізовано його позицію щодо центральних і місцевих органів влади, монарха, виборних інститутів (Державних

Дум і земств). З'ясовано чинники, що впливали на генезис поглядів хліборобів стосовно діяльності властей.

Ключові слова: суспільно-політична свідомість, присудна кампанія, ерозія монархічних поглядів, Державна Дума, земство, Всеросійський селянський союз

Магась-Демидас Юлія Трансформація отношения крестьянства Поднепровской Украины к власти (1905 – февраль 1917 гг.)

В статтє охарактеризована трансформація отношения крестьянства Приднепровской Украины к власти (1905 – февраль 1917 гг.). Проанализирована его позиция относительно центральных и местных органов власти, монарха, выборных институтов (Государственных Дум и земств). Выяснены факторы, которые влияли на генезис взглядов земледельцев на деятельность властей.

Ключевые слова: общественно-политическое сознание, приговорная кампания, эрозия монархических взглядов, Государственная Дума, земство, Всероссийский крестьянский союз

Magas-Demydas Yulia Transformation of the Dnieper Ukraine Peasants' Attitude to the Authorities (1905 – February 1917)

The article analyzes the attitude of the Dnieper Ukraine peasants to the authorities and its genesis during the indicated period (1905 – February 1917). The judgment campaign, joining the non-party All-Russian Peasant Union and political parties marked the manifestations of the social and political activity of the peasants. The Manifesto on October 17, 1905 aroused hope for the democratization of the country and the possibility of improving the social situation. The suppression of the revolutionary actions and the disillusionment in the State Duma policy contributed, on the one hand, to the formation of a politically mature stratum of the peasants and, on the other hand, led to the reduction of the mass interest in political life. The First World War caused a rise in the patriotic society, that was transformed up to February 1917 into widespread discontent and revolutionary movement as a result of the worsening economic and social situation of the population and civil harassment. The attitude of the peasantry to the local and central government was not stable: opened protests took place as well as setting the hopes on convening the elected State Duma and disappointment of the peasants with the real results absence of its activity and, ultimately, the loss of interest in public policy. However, there was the undisputed gradual formation of understanding the need to unite to make real changes. Zemstva also did not enjoy peasants' broad support. Paying tribute to the hard work of the ordinary zemstvo workers, the dissatisfaction was expressed with the actions of the provincial authorities, which used the office for their own benefit. The peasants considered zemstvo as obligation, there were occasions of refusal to taking part in the elections to it. The high prestige of the monarchy in the minds of the farmer was generally preserved and thought to be as the guarantee to the existence of the state. The criticism of the monarch policy and doubt in the need of the tsarist institution in general sometimes occurred, indicating the erosion of the monarchical views. However, belief in the «good Tsar» phenomenon remained dominant for the majority of the peasants.

Keywords: social and political consciousness, judgment campaign, monarchist views erosion, State Duma, Zemstvo, All-Russian Peasant Union

Рецензенти:

Тихонов А.К., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 17.05.2016 р.